

THE POLICY OF EXPLOITATION OF UNDERGROUND RESOURCES OF UZBEKISTAN DURING THE SOVIET ERA (1946-1991)

Matluba Radjabova

Master's student

Oriental University

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Former union, natural resources, minerals, degradation, uranium mines.

Received: 12.07.24

Accepted: 14.07.24

Published: 16.07.24

Abstract: The Soviet era was an important period in the history of Uzbekistan, especially in the field of exploitation of underground resources. This article examines the politics, practices, and effects of Soviet policies on the extraction and exploitation of underground resources, including minerals, oil, and natural gas. It examines the economic, environmental and social aspects of this policy, highlighting the achievements and challenges faced during this period. By examining primary sources, historical documents, and scholarly literature, this study aims to provide important insights into how Soviet policies shaped Uzbekistan's resource management strategies and their enduring legacy.

SOVET DAVRIDA O‘ZBEKISTON YER OSTI BOYLIKLARNI O‘ZLASHTIRISH SIYOSATI (1946-1991-YILLAR)

Matluba Radjabova

Magistratura talabasi

Oriental universiteti

Toshkent, O‘zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so‘zlar: Sobiq ittifoq, tabiiy resurs, foydali qazilmalar, degradatsiya, uran konlari.

Annotatsiya: Sovet davri O‘zbekiston tarixida, xususan, yer osti boyliklaridan foydalanish sohasida muhim davr bo‘ldi. Ushbu maqola er osti boyliklarini, shu jumladan minerallar, neft va tabiiy gazni qazib olish va ulardan foydalanish bo‘yicha Sovet siyosatining siyosati, amaliyoti va ta‘sirini o‘rganadi. U ushbu siyosatning iqtisodiy,

ekologik va ijtimoiy jihatlarini o'rganadi, bu davrda duch kelgan yutuqlar va muammolarni ta'kidlaydi. Birlamchi manbalar, tarixiy hujjatlar va ilmiy adabiyotlarni o'rganib, ushbu tadqiqot Sovet siyosati O'zbekistonning resurslarni boshqarish strategiyasini qanday shakllantirgani va ularning o'zgaras merosi to'g'risida muhim tushuncha berishni maqsad qilgan.

ПОЛИТИКА ЭКСПЛУАТАЦИИ НЕДР УЗБЕКИСТАНА В СОВЕТСКОЕ ВРЕМЯ (1946-1991 ГГ.)

Матлюба Раджабова
студент магистратуры
Oriental университет
Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: природные ископаемые, рудники.	Бывший союз, полезные ресурсы, деградация, урановые	Аннотация: Советская эпоха была важным периодом в истории Узбекистана, особенно в области эксплуатации недр. В этой статье исследуются политика, практика и влияние советской политики на добычу и эксплуатацию подземных ресурсов, включая полезные ископаемые, нефть и природный газ. В нем рассматриваются экономические, экологические и социальные аспекты этой политики, подчеркиваются достижения и проблемы, с которыми пришлось столкнуться в этот период. Изучая первоисточники, исторические документы и научную литературу, данное исследование призвано дать важную информацию о том, как советская политика повлияла на стратегии управления ресурсами Узбекистана и их непреходящее наследие.
---	---	---

KIRISH

1924- yildan 1991-yilgacha Sovet Ittifoqining tarkibiy respublikasi bo'lgan O'zbekiston mahalliy iqtisodiy rivojlanish uchun ham, kengroq Sovet sanoat majmuasi uchun ham muhim bo'lgan katta yer osti boyliklariga ega edi. Ushbu resurslarni ekspluatatsiya qilish Sovet Ittifoqining markazlashtirilgan siyosatiga asoslanib, qazib olishni maksimal darajada oshirish, ishlab chiqarish kvotalarini bajarish va Sovet davlatining umumiy iqtisodiy maqsadlariga hissa qo'shishga qaratilgan edi.

ASOSIY QISM

Ilk sovet davrida O'zbekistonning yer osti boyliklarini milliyalashtirish va nazorat qilishni markazlashtirish siyosati yo'lga qo'yildi. Bu Moskvadagi markaziy rejalashtirish organlarining direktivalari ostida ishlaydigan tog'-kon komplekslari va neftni qayta ishlash zavodlari kabi davlat korxonalarini yaratishni o'z ichiga oldi. 1920-yillarda joriy etilgan va butun Sovet Ittifoqi davrida amalda bo'lgan "Besh yillik rejalar" O'zbekiston bo'ylab keng qamrovli qidiruv va qazib olish ishlariga turtki bo'lgan foydali qazilmalar, neft va tabiiy gaz ishlab chiqarish bo'yicha ulkan maqsadlarni belgilab berdi.

O'zbekistonda sovetlarning kollektivlashtirish siyosati 1920-yillarning oxirida boshlanib, 1930-yillarda Stalin boshchiligida yanada kuchaydi. U xususiy yer egaligini tugatish, dehqon dehqonlarini yirik kolxozlarga birlashtirish, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi va taqsimoti ustidan davlat nazoratini o'rnatishni maqsad qilgan. Qishloq xo'jaligi mahsuldorligini oshirish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, xom ashyo va oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish orqali jadal sanoatlashtirishni qo'llab-quvvatlash asosiy maqsadlardan iborat edi.

Kollektivlashtirish yerlarni tortib olish, mayda fermer xo'jaliklarini majburiy ravishda yirik bo'linmalarga birlashtirish, jamoaviy boshqaruv tizimini joriy etish kabi majburlov choralarini o'z ichiga olgan. Dehqon qarshiliklari, jumladan, O'rta Osiyodagi bosmachilar qo'zg'oloni kabi zo'ravon qo'zg'olonlar Sovet hukumati tomonidan qattiq repressiyalarga uchradi.

1940-yillarning boshlariga kelib O'zbekistonda qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarning ko'p qismi kolxozlar va sovxozlar shaklida tashkil etildi, bunda kolxozlar ustunlik qildi. Kollektivlashtirish siyosati O'zbekiston qishloq xo'jaligi landshaftini va ishlab chiqarish amaliyotini sezilarli darajada o'zgartirdi. Bu dehqonchilikni mexanizatsiyalash, zamonaviy agrotexnikalarni joriy etish, an'anaviy paxta va g'alladan tashqari ekinlarni diversifikatsiya qilishga olib keldi. Biroq, unumdorlikning o'sishi ko'pincha notekis bo'lib, byurokratik noto'g'ri boshqaruv, etarli miqdorda investitsiyalar va yakka tartibdagi fermerlarni rag'batlantirishning yo'qligi tufayli ko'plab kolxozlarda samarasizlik yuzaga keldi.

Kollektivlashtirish merosi bugungi kunda O'zbekistonning qishloq xo'jaligi siyosati va qishloqlarni rivojlantirish strategiyasiga ta'sir qilishda davom etmoqda. O'zbekiston 1991-yilda mustaqillikka erishgach, qishloq xo'jaligida yerlarni xususiylashtirish va yakka tartibdagi fermerlik tashabbuslarini rivojlantirishga qaratilgan islohotlarni boshladi. Qishloq xo'jaligi amaliyotini modernizatsiya qilish, infratuzilmani yaxshilash va fermerlarning turmush darajasini oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlar tarixiy merosni zamonaviy iqtisodiy talablar bilan muvozanatlash uchun davom etayotgan muammolarni aks ettiradi.

XX asrda O'zbekistonda sovetlarning kollektivlashtirish siyosati qishloq xo'jaligini tashkil etish va qishloq resurslari ustidan davlat nazoratida ulkan o'zgarishlarni ko'rsatdi. Qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish va sanoatlashtirishni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bo'lsa-da, kollektivlashtirish muhim ijtimoiy buzilishlar va iqtisodiy muammolarni keltirib chiqardi. Ushbu tarixiy kontekstni tushunish joriy qishloq xo'jaligi siyosatini baholash va O'zbekistonning rivojlanayotgan qishloq landshaftida barqaror rivojlanish yo'llarini belgilash uchun juda muhimdir.

O'zbekistonda resurslardan foydalanish siyosati birinchi navbatda respublikaning turli hududlarida ko'p bo'lgan oltin, uran, mis, ko'mir kabi foydali qazilmalarga qaratildi. Sanoat markazlari asosiy manbalarni qazib olish joylari atrofida tashkil etilgan va bu Navoiy kabi shaharlarning tez o'sishiga olib keldi, bu erda oltin qazib olish markaziy iqtisodiy faoliyatga aylandi. Xuddi shunday Navoiy va Buxoro viloyatlarida uran konlarining topilishi Sovet atom sanoatiga katta hissa qo'shdi.

Resurs qazib olish sanoatning o'sishi va iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shgan bo'lsa-da, u chuqur ekologik va ijtimoiy oqibatlariga olib keldi. Keng miqyosdagi kon ishlari ko'pincha tuproqning degradatsiyasiga, suvning ifloslanishiga va o'rmonlarning kesilishiga olib keldi, bu mahalliy ekotizimlar va qishloq xo'jaligi erlariga ta'sir ko'rsatdi. Ijtimoiy jihatdan mehnat muhojirlarining konchilik shaharlari va sanoat markazlariga kirib kelishi O'zbekistonning an'anaviy agrar jamiyatida demografik siljishlar va madaniy o'zgarishlarni yuzaga keltirdi.

Resurslardan foydalanishning Sovet davridan qolgan usuli O'zbekistonning mustaqillikdan keyingi davrda ham tabiiy resurslarni boshqarishga bo'lgan yondashuviga ta'sir ko'rsatishda davom etmoqda. Atrof-muhitni tiklash, resurslarni barqaror qazib olish va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish kabi muammolar siyosatchilar va manfaatdor tomonlar uchun dolzarb bo'lib qolmoqda.

XULOSA

O'zbekistonda sovet davridagi yer osti boyliklarini o'zlashtirish siyosati markazlashgan nazorat, ulkan ishlab chiqarish maqsadlari, katta ekologik va ijtimoiy ta'sirlar bilan ajralib turardi. Ushbu tarixiy kontekst va uning ko'p qirrali ta'sirini tushunib, siyosatchilar va tadqiqotchilar O'zbekistonning barqaror rivojlanish yo'lidagi mavjud muammolar va imkoniyatlarni yaxshiroq hal qilishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Boboyeva S. O'zbekiston iqtisodiyotida tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirishning yo'nalishlari //Yevraziyskiy jurnal akademicheskix issledovaniy. – 2023. – T. 3. – №. 11. – S. 252-256.

2. Mamajanov A. V. R. O'zbekiston respublikasida sanoat mustaqilligini ta'minlashga qaratilgan islohotlar.
3. Xoshimov S. A., Baltabayev S. T. O 'zbekistonda sovet hokimiyati yuritgan "sinfiy kurash" siyosati //Byulleten pedagogov novogo Uzbekistana. – 2023. – T. 1. – №. 11. – S. 45.
4. Nasibaxon D. Sovet davlatining O'zbekistondagi iqtisodiy va madaniy siyosati 20-30-yillar siyosiy regressiyalar //tadqiqotlar. Uz. – 2024. – T. 39. – №. 2. – S. 139.
5. Yuldosheva B., Hazratov S. O'zbekistonda sovet hukumati tomonidan amalga oshirilgan agrar tadbirlar //iqro indexing. – 2024. – t. 9. – №. 2. – s. 399.